
POEZIJA HRANE U OZRAČJU ZAVIČAJA

(Božica Jelušić & Božica Brkan: *Gastrolatrija*, Acumen, Zagreb, 2020.)

Lada Žigo Španić, Zagreb

Knjiga *Gastrolatrija* (poezija o hrani), što su je spjevale dvije “božice hrvatske književnosti”, Božica Jelušić i Božica Brkan, obje široka opusa i ovjenčane mnogim nagradama, doista zaslužuje posebnu pozornost. Jer nije riječ samo o prvoj “dvojezičnoj”, i to vrhunskoj lirici o hrani, koja je do sada ukoričena u bezbroj kuharica, a i popularizirana u brojnim TV emisijama. Uz pjesme na štokavskom i na kajkavskom, autorice su nam ponudile i krasne pogovore, zapravo slikovite i misaone eseje u kojima iznimno lirskom sintaksom ulaze u poeziju zavičaja, u “tradicionalno djetinjstvo” s mirišljivim hižama, šarenom prirodom, kućnim vrtovima. Božica Pažur, ugledna znanstvenica i urednica časopisa “Kaj”, treća “božica hrvatske književnosti”, također je u planu za neku drugu knjigu “triju božica”, što bi i metaforički bilo dobro, jer danas, kada je i književnost velikim dijelom prizemljena u “asortimanima” brojnih trendova, hrvatske “božice”, već samim “imenima”, uzdižu književnost na neki visoki, estetski, profinjeni pijedestal.

Djetinjstvo i hrana

Knjiga *Gastrolatrija* važna je knjiga iz više razloga. Kao prvo, vraća nas u davno vrijeme odrastanja, puno raznovrsnih osjetila, koje je tako suprotno današnjem dobu vladavine bezbojnog i bezosjetilnog ekrana, a na kojem se servira sve, na kojem je sve dostupno svima u istom trenutku, pa se tako gubi doživljaj autentična prostora i vremena. Kao drugo, ova knjiga vraća nam u život gotovo zaboravljene uspomene i kontemplacije, kojima se uživljavamo u duh života, ljudi, stvari. Danas žari i pali emocije-afekt, koju nam nameće ovaj vrtoglavi svijet, prepunjen medijskim senzacijama, brzinom, nasiljem, ludim pustolovinama, opasnim spor-

tovima, agresivnom glazbom, raznim oblicima transa i drugim nezaustavljivim stimulansima. I “brza hrana” spada u taj hiper-brz život koji probavimo, zapravo prožvačemo na ulicama, na klupama, u tramvajima. Afektivna emocija traži brzo punjenje i pražnjenje, dok kontemplacija puni duh (a bogme i stomak, ako se jelu posvetimo dušom i tijelom). Kontemplacija ne voli žurbu, ona razlistava album složenih doživljaja, okusa i ukusa, provlači ga kroz vrijeme, a to možemo primijeniti i na kulinarsvo i gastronomiju. Upravo zbog biranja i iskušavanja hrane naših starih, ostali su nam u nasljeđe recepti za ukusnu i zdravu ishranu, koji se uvijek serviraju s ugođajem, ne samo kuhinje, vrta ili podruma, nego i s ugođajem prirode u kojoj raste mnoštvo hranjiva bilja. Jer cijeli rasprostrt život jest izvor hrane i daje nam na maštu kako “udrobiti” to bogatstvo prirode u loncu. Nije ovdje riječ o konkretnim receptima, nego o fenomenologiji hrane, koju su autorice opjevale ne samo od vrta do stola nego su dočarale i različitost stolova, od onih siromašnih, na kojima je bila servirana jednostavna hrana, do onih obilatijih, što bijahu izvor “svečarskih” užitaka.

Danas sve hrli naprijed, množe se i kojekakve, čak i diletantske TV emisije o hrani, kao da će nam ona nekamo “uteći”, no katkada se treba zaustaviti i vratiti se unatrag, jer hodanjem natraške otvaraju se pred nama širi vidici, a i iza nas čekaju nas razna otkrića. Tako se “kreće” knjiga *Gastrolatrija* koja jest duhom “starinska”, ali nipošto nije staromodna. Dapače, savršeno se uklapa u trendove svakovrsnih gastronomskih užitaka, samo na duboko literaran način. Jer hrana nije samo ono što je servirano za stolom – hrana je *proces* kuhanja u starim hižama, s djetinjom znatiželjom što će se naći na stolu, hrana su i smočnice sa zimnicom, skrivene delicije koje djecu tjeraju na avanturističku potragu po ladicama i ormarima. Hrana je u ovoj knjizi, odnosno u poeziji, prikazana dinamičnim, slikovitim stihovima koji su puni sinestezije, odnosno “sparenih” osjetila (mirisa, okusa, opipa). Stihovi su puni voća, povrća, mesa, recepata, užitaka, sjećanja, nostalgije, pa je tako jelo u ovoj knjizi dobilo sve svoje atribute. Dobilo je svoju kulinarsku povijest (u loncu), svoj puni aranžman (na stolu), svoje vrijeme (djetinjstvo) i svoj prostor (uglavnom ruralnu živopisnu sredinu). Podnaslov ove knjige mogao bi biti “Od osjetila do usta”, s obzirom da se hrana doživljava sa svih aspekata, s iznimnim kuharskim, pustolovnim i književnim žarom.

Božica Jelušić i Božica Brkan opisuju i opjevavaju hranu ne samo na tanjurima i u zdjelama, nego je uzdižu i na pladanj tankočutnih užitaka i suptilne ljepote, daju im i neku magijsku moć. I u esejima i u poeziji prepleću se slike, uspomene i čula tih dviju akrobatkinja, tako da je ova naizgled “tanka” knjiga itekako opširna, “popunjena” svim zamislivim gastronomskim fenomenima.

I još nešto važno: za razliku od današnje brze kalorične hrane, koja povećava masnoću u tijelu, povisuje šećer i stvara druge poremećaje, ova knjiga pjesama

promovira zdrave, provjerene “narodske” sastojke – uz nju se možemo zasititi, a ostati zavidno vitki!

Eseji o gastronomiji iz pera dviju “božica”

U knjizi *Život kao knjiga* (Baltazar d. o. o., 2015.), koja je zapravo dugi intervju Mladena Pavkovića s Božicom Jelušić, ova autorica je opet izložila svoj koncept zavičajnosti, jer je svjesna da svijet ne počinje od nas, kako nas uče mnogi magovi brzopotezne slave – dobre stvari valja oteti zaboravu i prenositi ih novim naraštajima. Knjigu započinje panonskom rapsodijom, romantičnim, iznimno literarnim opisima Podravine, njezina *lokalnog kolorita*, kako je govorio Hegedušić još tridesetih godina prošloga stoljeća. Sugestivnim lirskim rečenicama opisuje šetnje livadama, potocima, voćnjacima, promatra kada će nebo prodisati sivilom sumraka i naznačiti obrub mjeseca kako bi krenula kući. Za razliku od današnjeg djetinjstva, kada se dijete zatvara u sobičak i virtualni svijet, ondašnje je, naglasiti će Božica, bilo iznimno inspirativno – djeca su istraživala, osmišljavala, šuljala se kroz blago hiža, skrivala se po štagljevima i koševima za kukuruz, u deblima trulih vrba... A priroda im se otvarala kao knjiga iz koje se učilo o bojama, zvukovima, životinjama, o starom i novom kroz priče baka i djedova – sjećanja na takvo djetinjstvo su poput uljuljivanja u neki dugovječni poetski zimski brlog u kojem se uvijek budi zaspalo dijete.

Sve se to lijepo nadovezuje na knjigu *Gastrolatrija* u kojoj je, kako rekosmo, svaka autorica uz svoju poeziju na štokavskom i kajkavskom napisala i esej o hrani. Riječ je o vrsnim tekstovima, punim detalja, svakovrsnih naziva jela, živahnih doživljaja i literarnih “pirueta”, koje će s užitkom pročitati i uža i šira publika. Tekstovi su pisani bez ikakvih “žanrovskih ograda”, potpuno lepršavo, prepušteni slobodi asocijacija ovih nadahnutih autorica koje kao iz rukava sipaju autohtone nazive namirnica, poetski dočaravaju smočnice, tavane i sve ono materinsko što je jelima davalo posebnu sočnost, ali i okus kulinarskih “tajni” što su se prenosile usmenom predajom. Jer, uz miris, okus i opip uvijek je išla i riječ (savjet, usmena “receptura”, pa i bliskost starih i mladih). S obzirom na iznimnu šarolikost, živost i bogatu disperzivnost ovih tekstova, bolje je i “poštenije” citirati ih negoli “prepričavati”.

Božica Brkan autorica je, osim pjesničkih i proznih, i mnogih knjiga o hrani - feljtona *Enciklopedije špeceraja*, zavičajne čitanke *Oblizeki - Moslavina za stolom* i mnogih drugih.

U uvodnom tekstu *Gastrolatrija? Gastrolatrija!* Brkan piše:

“Ova je knjiga nastala jednostavno, bez velikih priprema. Početkom srpnja

2019. na putu u Vrgorac da napokon uzme svoga *Tina*, Božica Jelušić i ja našle smo se na zagrebačkom Zrinjvcu, usput, kao i obično, na nekom književnom događaju, knjižnom sajmu gdje je najmanje bilo knjiga, na čašici razgovora i tanjuru zagorske juhe, crnog rižota, salate... I između dva zalogaja, preko tanjura, dobaci ona kako bismo nas dvije konačno mogle napraviti našu zajedničku knjigu pjesama. Molim? Ne mogu ne prihvatiti, zar ne? Zamamno, jer imenjakinja upravo dobiva *Tina* i jer mi je bila odlična i recenzentica i promotorica, motivatorica i podpirateljica. Već sam ionako planirala knjigu tri Božice, tri imenjakinje kajkavke – Podravke Jelušićeve, Zagorke Pažurove i Moslavčanke Brkanove – ali nekako nam se nije dogodila. A o čemu? Pa, kaže Božica nad punim stolom, o *oblizekima*, o *hižnim duhama*. Pa da, kej pitam!?

I ja, spisateljica i gastrospisateljica i gastrozofkinja, ne mogu ne prihvatiti tako strasno dobačenu pjesničko-*chefovsku* rukavicu. Mnogi nas ionako brkaju imenom, izgledom, pokrajinom, jezikom, književnim temama od vrtnih do baš kuhinjskih, pa prihvatim. Onda jedna poetesa ode po svoga *Tina*, a drugu, mene, uhvati panika. I krenem u svoju špajzu kao da ću pripremati gozbu. Dok ona, Podravka Božica, piše poeziju i o hrani brzo i mnogo i još u rimi, katkad sonete, ja, Moslavka, imam skupljenih *oblizeka* i ovakvih i onakvih, čak i istoimenu knjigu i istoimeni internetski portal, sve do težnje da teško prevedivu kajkavsku riječ, koja je meni neusporedivo šira od (*po*)*slastice*, uz *osebušek* uvrstim u hrvatski standard. (...)

Pa dok drugi razmjenjuju recepte i tračeve, nas dvije Božice razmjenjujemo pjesme i misli, često tako bivajući i međusobnim nadahnućem. I same radoznale, noseći odasvud iskustva, boje, mirise, okuse, smišljamo svoje *couverte* i deserte, fine nareske i zalogajčice od jednoga *gučaja* a raskošne, baš *in*; na vrlo niskim temperaturama dugokuhajuće se, *sous vide*, u vakuumu kao nekad uz rub zidane peći pripremane lagano, dugočasno, tek da tu i tamo puste *puh*. Za poseban *nahgešmak*, *aftertejt*. I konačno prostiremo svoj *stol*. Blagujemo. Ili barem otvaramo, poput tajnovite arhivske butelje ili bombonijere, što ispod oslikane ambalaže, nekoliko ovitaka šuškvavih malenih, zamamnim oblicima i izaziva i prikriva katkad očekivane, a katkad zbunjujuće mirise i okuse. A kako se otrgnuti tome sirenskom zovu? Samo za duhovno znatiželjne, one koji su pripravnici iskreno predati se delikatesnim *oblizekima*. Da prepíšemo mnogo puta prepisivane *recepture*, da prizovemo i resko, i gorko, i slano i slatko, i umami i *chefovski*, prometejski, ženski, vestalski, održimo vatru.”

Evo kako Božica Brkan u tekstu “*Oblizek! Kej (što) je to?*” objašnjava *oblizek*:

(...) “A kej je to zaprav – *oblizek*? *Nekej fino*. *Nekej kej* baš i ne moraš imeti, bez čega buš preživeli, ali je tak lepo ak ga imaš. Nešto što je gotovo bolje ako za njim čezneš, nego ako ga imaš svaki dan. Rijetki si ga mogu priuštiti i kad nije

basnoslovno skupi kavijar, jastog, idealno poželjno ostarjeli cognac, predikatno vino rijetkog i dobrog godišta. *Oblizek* je i jezična poslastica, okusna onomatopeja. Priziva mi moje kolače od moslavačkog blata, moje djetinje *madelaine* – uistinu čak i božićne šape od masti, griza... Sjeća me, ali nije presudno, oraha – poslastice koje značenjski tako odskaču kao prezrela sočna malina (s 'poljskim' naglaskom, drugim straga) do još zelene, poslije crvene ili žute okrugle *sljive*. U *oblizeku* nudi se i šunka na tavanu pod rogom koju je jedva obišao prvi, onaj topli dim, isto tako *krumper z table*, kao i *pohani picek mejmešnak* od ostataka sirova lijevanog tijesta za kolače. *Stepke*.

Oblizek je asocijacija na zavičaj, na materinsko.”

Jako će nas zaintrigirati i sjajan tekst Božice Jelušić *Za hižnim duhama i uspomnama*:

“Zbog čega tako često o mirisima mislimo, razgovaramo i o njima snatrimo? Što je to u njima, da u našoj svijesti bude gomilu asocijacija, uspomena i slika? Na koji način za nama putuju, slijede nas i opominju, kako nas zavode i očaravaju, kojom tehnikom vraćaju biće kroz vrijeme i prostor, poričući zakone fizike? Kažu da je *oko* najbolji slikar, *uho* akcelerator blaženstva (dok sluša glazbu!), *nepce* pustolovni otkrivač delicija, dok *nos* spominju samo sporadično, premda nas upravo on uvodi u edenska stanja, budući da na skrivenoj mapi mirisa žive sva mjesta, koja smo ikada posjetili, upoznali, u njih zavirili i svojim energijama obilježili.

Najživlji i najsnažniji u nama ostaju mirisi doma, rodne nam kuće, ma kako malo ili mnogo životnoga vremena u njoj zapravo proveli. Tu počinje prva identifikacija, svijest o sebi u pokretu, pa sa sigurnošću znamo da smo u kuhinji, komorici, ložnici, u bakinoj sobi, na trijemu, tavanu, štaglju, 'ljetnoj hižici', u hambaru ili pljevnjaku, u povrtnjaku, vrčaku, voćnjaku ili štali i kokošinjcu. Znamo pouzdano kako mirišu mamini ormari (divna skrovišta!) kako bakine zamužne škrinje, naviksane mjedene kvake, naboksane očeve kožne čizme u hodniku, kako rupci svilnaši, rancane suknje i cajgene oprave, pa blazine, perine, popluni i pernati vanjkuši na presušanju. Sve to znade dijete u nama, a starac ne zaboravlja nikada. Jer mirisi su pogonsko gorivo uspomena, oni su stimulatori sanjarija, vodiči kroz godišnja doba, naši zadnji pouzdanici u bistru svijest i ispravan pravac kretanja. Možeš zaboraviti godinu rođenja, čak i svoje ime na trenutak, ali ne i miris skorupa, okus voćnoga džema, u koji zabadaš prst i oblizuješ, s neizrecivim užitkom i strahom da te ovoga puta ipak mogu uloviti!

Vječnost je sigurno kemijski čista i bezmirisna, dok je stvarnost, osobito ona pokrajinska, seoska, na rubu ukroćene divljine, neprestana orgija mirisa. Sve što dopire s livade, šume, močvare, potoka i rijeke, stvara nevidljivi prsten oko naselja. U naselju pak, od jutarnjih do večernjih dimova, koji pozdravljaju izlazak i zalazak Sunca, idu olfaktivni oglasi kroz odškrinuta vrata i raskriljene prozore, pravo na

ulicu. Što se kuha i ukuhava, konzervira, marinira, peče i pirja, razvlači, suče, što se u kući ukvarilo a što tek dolazi na stol kao delicija, sve će to jedan lukulovski nos otkriti u laganoj šetnji od kućnoga praga do crkvenoga cintora i kvartovskoga dućana, u svojevršnom obredu, kad čovjek mora 'pomoliti nos u selu', kako bi se bližnji uvjerali da je još na životu. (...)

Mirisi, dakle, potiču u nama 'optimizam memorije'. Čak i oni agresivni i neugodni, poput stajnjaka razbacana na njivi, staroga koma u rakijskom kotlu, ukiseljenih bačvi, prolijane lužine iz kotla, pljesnivih podruma, silosa sa sjeckanom krmom ili užegle masti u 'lodrici', s vremenom dobivaju oprost, jer u njima je sadržana stara mudrost života: moraš mirisati ili zaudarati da bi se znalo tko si i što si, jer među ljudima i stvarima nagori su oni koji 'nit' smrde nit' mirišu'. Mlijeko, brašno i krumpir mirišu najbolje, sadržavajući u sebi poruke opstanka u seoskoj svakodnevicu. Pjesnik Ivan Golub lucidno bi dodao kako je i miris djece presudan za naše postojanje, jer 'Em to ne ni duva lepa gdi nema dece'. Pusta domaćinstva, s prelomljenim kućnim sljemenom, slijepim prozorima i ogradama zaraslim u korov, prepuštena duhovima prašine, hrđe i crvotočine, o tome najbolje govore. (...) I kad nekamo krenemo, čini nam se, to nije samo 'kamo nas noge nose i oči vode', već idemo za vlastitim čulom mirisa, na tragu hižnih duha i mirisa, neprocjenjivih, dragocjenih koje s vama besplatno dijelimo."

Poezija Božice Jelušić u knjizi *Gastrolatrija*

U knjizi *Život kao knjiga* Božica Jelušić o poeziji kaže kako se ona, kao ni duša, ne da objasniti, kako je poezija ono što stoji iza riječi, *njihova svilena podstava, ručno ušivena sitnim bodom i najoštrijom iglom. Poezija nije trud, nastojanje, to je razina instinkta, intuicije, nekog hiperrazvijenog osjećaja.*

Jeziku Božica Jelušić daje uzvišeno mjesto – jezik je jedina domovina, jer riječi čuvaš, braniš od tuđica, oslobađaš ih, dižeš im ponos. Riječi su moćne, magične, prodiru u nas, obuzimaju nas, oblikujemo ih i preoblikujemo, pa se ni poezija ne može pisati po narudžbi – piše se "kad dobri a ne mračni duhovi nad nama imaju vlast", kako reče Milosz.

Upravo takvo objašnjenje može se primijeniti i na pjesme na kajkavskom i štokavskom Božice Jelušić i Božice Brkan u knjizi *Gastrolatrija* – kao da je na glave obiju božica "sletio" Ariel, dobri zračni duh (u Shakespearea i Goethea), pjesnička muza i raskrtilo im maštu, raširio panoramu djetinjstva, jela i drugih blagodati. No, stilovi su tih dviju pjesnikinja, majstorica i štokavskog i kajkavskog jezika, različiti, iako su im pjesme podjednako živopisne. Božica Jelušić stvara pravu skladbu osjetila u vezanom stihu, ples užitaka, uglavnom u kontekstu zavičaja, prirode

i starih hiža – ona pjeva o fenomenologiji mirisa, okusa, opipa, veoma sugestivno, fluidno, nostalgичno. U njezinim slikovitim stihovima, koje doživljavamo kao da gledamo slikarska platna s mrtvom i živom prirodom, naći će se sve vrsti jela, od onih “sirotinjskih” (putar, žganci, friška misel, kruv na stolu, krumper, luk, paradajz), do bogate božićne trpeze, sa hladetinom, puretinom, prasetinom, kupom kolača, makovnjačom... Naći će se u tim pjesmama, punim čežnje, hiže, hambari, stari ormari, komorice, razna skloništa što su rasplamsava dječju znatiželju i žar za tihom “igrom skrivača”. Naći će se tu i akvarelne slike djetinjstva u prirodi, kao u pjesmi “Trnine, kupine, maline” – u vijencu sjećanja na djetinjstvo iskrsnut će slike branja šumskog voća, dječji dodir s biljem, slast djetinjeg nepca, a pjesma će nas opčarati i “unutarnjim” dijalogom čovjeka i prirode. Božica Jelušić osobito je sklona starim hižama, pa i onim napuštenim što su se prignule ka zemlji, no svojim sjećanjima oživljuje u njima glasove ljudi, sve mirise, okuse, s uvijek prisutnom čežnjom prema starim vremenima kada je stol bio i metafora obitelji (koja se danas, zbog ubrzana i rasutog vremena, rijetko okuplja), pa su tako mnoge njezine pjesme posveta toplini doma, koju smo zaboravili. U pjesmama Božice Jelušić povrće i druga hrana, a osobito vrt kao izvor života, zanosno su opjevani, katkada i s mitskim obilježjima (tako u pjesmi “Traktat u vrtu” stoje stihovi: “Pod lišćem bundeve u zanosu padam: / Tu spavali su Eva i Adam.”) Jelušić stvara pletivo sva-kovrskih plodova i bogatih okusa, i slanog, i ljutog, i gorkog i reskog, opjevava sve emanacije hrane, brojne njezine metafore, stihovi su joj dinamični i veoma dočarani, kao da se sve o čemu pjeva nalazi pred nama.

Tako u pjesmi “Hižne duhe” stihovna vezilja Božica Jelušić pjeva: “Otprt ormar: z njega zleti duha / od lavande i od ružmarina. / Mehka krila maminoga ruha, / v kojem spiju nežnost i milina. // V komorici mušmule i dunje, / med, citron, patlidani plavi. / Mati prestre po ogradi gunje, / koji diše po kesnoj otavi. // Po gančecu švrlja miris kaše, / štrukli z makom i slatkoga zelja. / Orehovec hlapi z tenke čaše: / krumper z rola v detinjstvo te pela. // Onda te zahlikne vrčak pisan, / v prahu sunca i peludu žutom. / Kak da z njenom rukom je naranisan, / i našlingan z klinčecom i rutom. // Bele lasi sprel ti dudov prelec, / a svet širok stope ti presuša. / S teбом ide orej kesnozrelec, / hižne duhe, materina duša.”

Božica Jelušić u štokavskoj pjesmi “Juha od krumpira” ispisuje odu jednostavnom jelu na kojem su mnogi odgajani: “Za juhu od krumpira sa zrnem soli, / dala bih sve što treba. Briga me boli / za jastoge i skušu i sireve grčke, / fazanovu pečenkku i nadjevne trčke. // Iskopajte za mene gomolj pod međom, / kvrgava izvadite svata sa korom smeđom. / Dajte mi drva na vatru, umjereno suha, / zaprške tanke, kapulu i vrijeme da se skuha. // Ne treba veleumlja, recepata, vještine, / ni’ trebaš znati što su katreni i tercine. / Užitek srca i nepca stiže ti u paketu: / krumpirova je juha ravna dobru sonetu! // Kad jednostavno živiš, patetike ne mariš, / imaš sebe

na hrpi i polagano stariš; / Unuku priču pričaš, opisuješ planete, / i ne ljutiš se više kad te se moćni ne sjete. // Kad na bundevi sjediš, ćuteć' se kraljem, / i cijeli dan se baviš sitnim detaljem, / ti SLOBODAN si čovjek, kušač i srkač juhe, / iz koje bogovi love pare i miloduhe!”

Poezija Božice Brkan u knjizi *Gastrolatrija*

Za razliku od vezanog stiha Božice Jelušić, Božica Brkan piše pjesme o hrani slobodnim stihom, različite dužine i ritma, a gotovo svaka pjesma napisana je kao dugi asocijativni uzdah, kao svojevrsna “struja svijesti”, no sve slike nadovezuju se jedna na drugu, dakle, nema “kaosa” koji bi nam prekidao percepciju. Pjesme Božice Brkan različita su ugođaja – neke su urbane, suvremene (npr. pjesme “postaja XI: promatračica i konzumentica medija”), neke kulinarske i gastronomske, a neke “starinske” i čeznutljive prema starom djetinjstvu, punom neostvarenih želja, a koje Božica Brkan često opjevava na anegdotalan način, tako da imamo pred sobom pravi mali “film”, malu “storiju”. Primjerice, u pjesmi “čokolada za kuvajne kraš”, napisanoj na kajkavskom, djevojčica u prvom licu pripovijeda kako ju je mama poslala po jaja, a učiteljica po čokoladu za kuhanje - s košaricom se osjeća kao Crvenkapica, a sjeti se i vuka koji ima “tak velike oči / tak velike vuha / tak velike zube”, što je metafora dječje žudnje za “zabranjenim voćem”. Po čokoladu ju je poslala učiteljica, no u školi ju netko mazne, pa slijedi pretres svih đačkih torbi... U ovoj pjesmi Brkan je “ubacila” i asocijaciju na Tadijanovića, uz “modernu” igru riječi i značenja, a i druge njezine pjesme imaju u ponekom stihu nagli skok iz staroga u novo. I u pjesmi “sladoledar” nostalgično će ispričati scenu sa sladoledarom koji ulazi u selo s trokolicom i sa zvonom te stvara pravu pomutnju među djecom, slast pomiješanu sa strahom hoće li tko dobiti od mame dinar... neki imaju sreće, neki skrivečki gledaju “kakov jel žuti jel rozast”, “ko bu duže lizal”, neki mole: “dej mi liz dej mi liz...”

Tako Božica Brkan i u pjesmi “koprivnača” pjesnički dočarava jednu živu situaciju: “bila sem pri babe potočke na ferju / i po mene su najemput zrasle neakve gube / a baba je kak smo se pod dudu igrali / mislila da su me gusenice oplazile / i onda me je lepo okupala / i lepo z friškem vrjnem namazala / baš je bila mleko obrala / joj kej je to srbelo kej sam vrag / i onda me je z matorom ne sečam se bome z kem / poslala domom / i otpelali su me doktoru v novoselec / koprivnača su rekli i prepisali su mi inekcije / grdo su bome pekle / a mama je imela šivati i poslala me samu / i rekla je je nekoja kuma posle / kak si dete mogla samo poslati / a ja sem rekla kak sem se za stol prijela / i samo sem zubmi zrak zagrizla / a gda sem domom došla i bilo mi je bole / pak sem se pri goričkom dud najela / i pak sem vraga napravila.”

Božica Brkan često u pjesmama niže o istoj stvari raznovrsne asocijacije, kao, npr. u pjesmi “rebra”: “rebro po rebro čokolade / vrlo crne zbog visokog postotka kakaa / kao da kakaovac uopće ne izumire / rebro po rebro / kao adamovo / odlamaš / i dodaješ mi odsutno / globam grizem kao led / sladim se hladnoćom / sladim se gorčinom / toliko je crno rebro da mi je život više gorak nego sladak / crne mi se misli čim pomislim bi li mi tako olako dodavao svoje / rebro / već to što moram razmišljati diskvalificira nas za katehističku storiju / za koju već tisućljećima utvrđujemo / je li suštinska ljubav ili je suštinska vjera / kao da i ljubav nije vjera / vjerovanje / povjerenje / morala bih se zadovoljiti da me poslije ovoga deserta / izvedeš na rebarca kakva baš voliš lakirana sjajna glazirana / bila kineska ili američka / samo da nisu ova naša svagdašnja / samo da nisu naša domaća lagano prodimljena / samo da nije ovo naše / kao da i to nije / tek ljubav.”

I u pjesmama Božice Brkan nalazi se pravo carstvo raznovrsne hrane – tu su ogrizeki, rogači, “gra na ladno”, “smesni kru”, “pilek”, “prsne karamele”...

Dok Božica Jelušić teži stihovnoj harmoniji, Božica Brkan često “skače” iz vremena u vrijeme, odnosno, sjećanja joj nisu uvijek “kompaktna”, kao u njezine ime-njakinje, nego “rasuta”, a literarno jednako sjajna.

Zaključno, knjigu *Gastrolatrija* valja imati na policama uz sve kuharice, kako bi nas podsjetila da hrana nije samo na stolu, nego u svim našim čulima i uspomenama. Knjiga je izvrstan spomenar, za neke možda i herbarij, ali onaj koji miriše... miriše za sva vremena!